NAPJAINK

IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI LAP

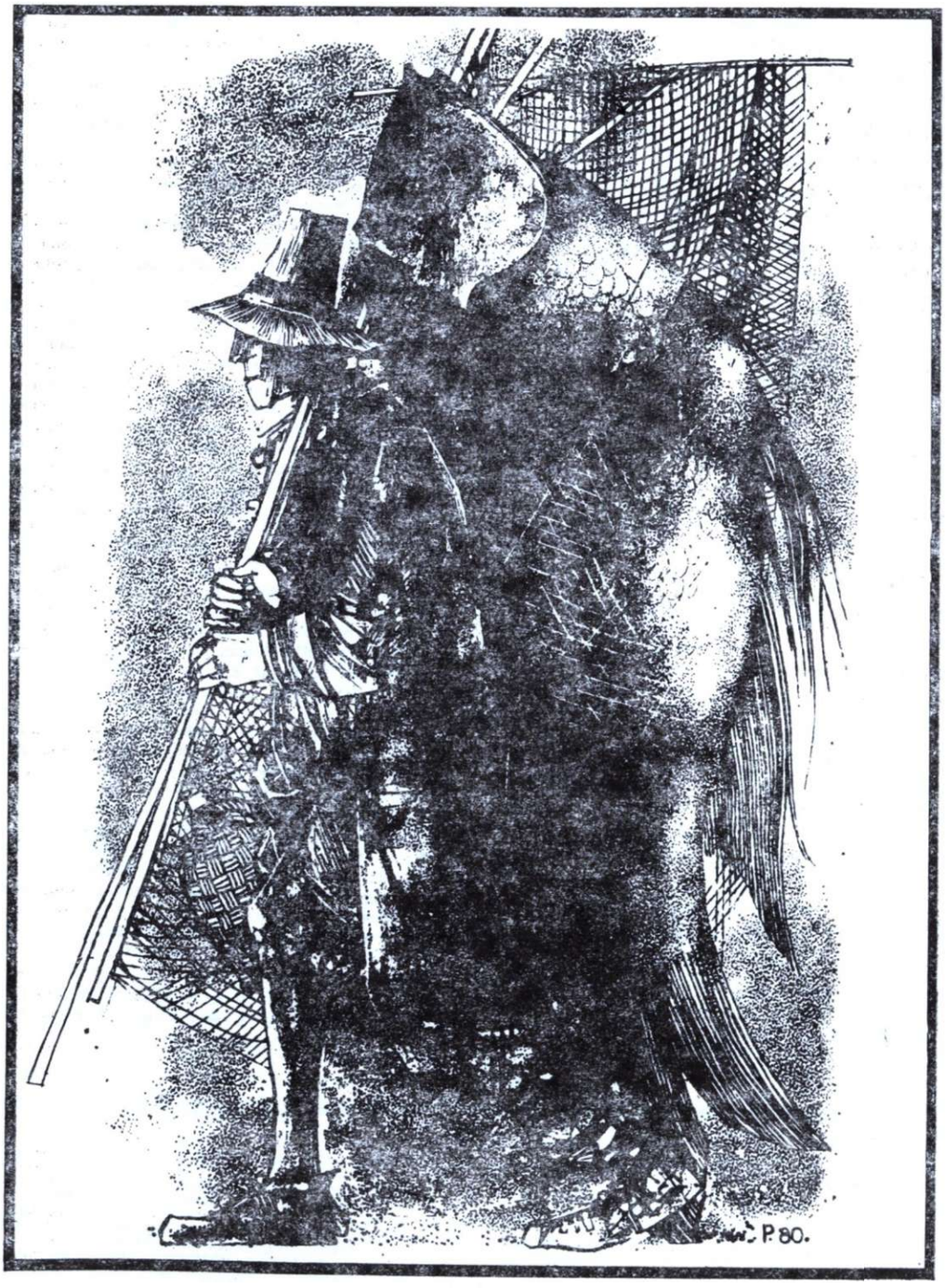

A KÖLTŐ HALÁLAI ÉS ÉLETE
PAPP LAJOS ÍRÁSA

RAJZÁS
FUCSKÓ MIKLÓST BEMUTATJA
CSONTOS JÁNOS

HETVEN ÉVE TÖRTÉNT
AZ EPERJESI JOGAKADÉMIA
ÉS A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG;
STIPTA ISTVÁN TANULMÁNYA

A SEMMI ÁGÁN
ADALÉKOK A MAI MISKOLCI
SZEGÉNYSÉGRŐL;
POLGÁR PÉTER RIPORTJA

A KIREKESZTETTSÉG ÁLLAPOTA
KERÉKGYÁRTÓ T. ISTVÁN
TANULMÁNYA

A SZÍNÉSZI JÁTÉK PILLANATAI
GYÖNGYÖSI GÁBOR ÍRÁSA

PETŐ JÁNOS RAJZAI

XXVIII/1989

3

MÁRCIUS

Tartalom

Lapszélre (P. L.) 2

Papp Lajos:
A költő halálai és élete
Sírvers helyett, egy homályos eredetű szibériai sír kihantolása elé 3

Csontos János:
Bemutatkozik: Fucskó Miklós 5

Fucskó Miklós verse:
Circumdederunt 5

Hermann Róbert:
Petőfi barátja Görgei hadjáratáról
Pálkövy Antal kiadatlan 1849-es írása 6

Szabó Ágnes versei:
Részlet; Átutazó 10

Hanzó Ildikó verse:
Album 10

Stipta István:
Hetven éve történt
Az eperjesi evangélikus jogakadémia áttelepülése 1918–19-ben 11

Csorba Piroska verse:
K. O. 14

Füzes László verse:
Tavasz elé 14

Vaderna József verse:
Töredékek 14

Horváth Gyula verse:
Halászhalál 14

Polgár Péter:
A semmi ágán
Szegénység a mai Miskolcon 15

Bisztray Ádám verse:
Fehéregyháza 19

Rózsa Endre verse:
Bolgár aszklepiádák 19

Szabó Csaba versei:
Párbeszéd; Barátom szavai I.; Barátom szavai II. 19

Tönköl József verse:
Nagyvárosi cinterem 19

Kerékgyártó T. István:
A kirekesztettség állapota 20

Varga Csaba:
Lélekfelújítás
Játék két részben 22

Pomogáts Béla:
„Transzilván hősköltemény"
Áprily Lajos: Tetőn 26

Antal Attila verse:
Őszi motorozás 29

Egyed Emese verse:
A tenyeredben 29

Németh István Péter versei:
Tagore Balatonfüreden;
El nem küldött képeslap 29

Kishegyi Péter verse:
Indulás előtt 29

Gáti Kovács István verse:
Megkésett útkeresés 29

Dienes Ottó:
A láthatatlan történet
Hamvas Béla esszéiről 30

Ruszoly József:
Hétköznapok forradalma
Jegyzetek egy történelmi riportkönyvhöz 31

Kerékgyártó T. István:
Reménytelen jövőképek 32

A. Gergely András:
Fülep Lajos emlékezete 33

Tóth István:
A második „évgyűrű" 34

Dr. Tihanyi Endre:
Aki ellenáll, felkoncolandó!
A sátoraljaújhelyi börtönkitörés évfordulóján 35

Gyöngyösi Gábor:
A színészi játék pillanatai
A miskolci társulat újabb bemutatóiról 36

Tarján Tamás:
Változatok Shakespeare-re
Színházi levél II. 37

Kőháti Zsolt:
Irodalom a képernyőn 38

Levelek írótábor-ügyben 39

Pető János (4, 11, 13, 15, 28, 32, 36) rajzai

Első oldalon:
Zsákmány
Pető János rajza

Hátsó oldalon:
Beszélgetők
Pető János rajza

*

A szerkesztésben közreműködnek: Serfőző Simon (szerkesztő), Kalász László (líra), Brackó István (szépprózа), Botlik József (kritika), Ruszoly József (tanulmány), Gyöngyösi Gábor (közművelődés), Feledy Gyula (képzőművészet).

Lapszélre

Március 15: ismét pirosbetűs nemzeti ünnepünk. A tűz márciusa, az olvadás, a dagadó vizek, a bomló rügyek márciusa ünnep. S a forradalmak márciusa! A forradalmaké, amelyek közt a legnagyobbról, az emberiség újkorának egyetemes, piros betűkkel jelölt határkövéről, a Nagy Francia Forradalomról ugyancsak ebben az esztendőben emlékezünk, emlékezik a civilizált világ, a kétszázadik évfordulón. A Nagy Francia Forradalom példája világított Európában a 48-as forradalmi megmozdulások, felkelések, szabadságmozgalmak irányítóinak és részeseinek, meszszire mutató fáklyaként a sötétségben.

Kezemben a könyv, 1867-ben jelent meg Pesten, kiadója Heckenast Gusztáv, írója Vargyas Endre, s címe: „Magyar szabadságharcz története, 1848—1849." A szerző részletesen ismerteti tudósításszerű, s érezhetően személyes élményektől áthatott művében Kossuth 1848. március 3-án Pozsonyban, a rendi országgyűlésen elmondott beszédét. Hadd idézzünk e beszédből itt néhány gondolatot: „Azóta népek nyerték vissza szabadságaikat, miknek ily közel jövőjét három hónap előtt alig álmodák. Mi pedig három hónapon át gördítjük fáradhatatlanul Sysiphus kövét. És az én lelkemre epesztő aggoddalommal borul a mozdulatlanság fájdalma /. . ./ Nekünk, Tisztelt Rendek, kiket a nemzet azzal bízott meg, hogy jelene fölött őrködjünk, s jövendőjét biztosítsuk, — nekünk nem szabad szembehúnyva várni, míg hazánkat a bajok özöne elborítja. Megelőzni a bajt, ez hivatásunk /. . ./ Tudom én, hogy elvénhedt rendszernek, mint elvénhedt embernek nehéz megválni egy hosszú élet eszméjétől; tudom hogy fáj darabról darabra összedűlni látni, mit egy hosszú élet építgetett; de midőn az alap hibás a dűlés fátuma kikerülhetetlen. És mi előttünk, kikre a gondviselés egy nemzet sorsát bízta, halandó ember gyarlóságai befolyást nem gyakorolhatnak. A nép örök, és öröknek kívánjuk a nép hazáját . . ." Íme, Kossuth nevezetes beszédének máig világló gondolatai! S aztán az események. Ismét Párizs adta meg a hangot. A március első napjaiban kezdődött forradalmi megmozdulások hatására március 13-án Bécsben kitört a forradalom. S egy nappal később Pesten a Fillinger-kávéházban (a Pilvaxban) az Ellenzéki Kör radikális fiataljai, élükön Petőfivel, Irinyivel, Jókaival, Vasváryval és Bulyovszkyval folyamodványt szerkesztettek az országgyűléshez. Ez így szólt: „Egész Európa mozog. Az idő félszázaddal előbbre rúgott. Egy gondolat rezgi át egész Európát: hogy a létező állapot tovább nem maradhat /. . ./ A nemzet nem elégszik meg többé egyes engedményekkel; nem várhat a fejlődés eddigi lassú menetére. Egész alkotmányunkat kívánjuk ezúttal tisztába hozni. Mit kíván tehát a magyar nemzet? Kívánjuk a sajtó szabadságát, censúra eltörlését; felelős minisztériumot Buda-Pesten; évenkénti országgyűlést Pesten; törvény előtti egyenlőséget, polgári és vallási tekintetben; nemzeti őrsereget; közös teherviselést; esküdtszék, képviselet egyenlőség alapján; úrbéri viszonyok megszüntetését; nemzeti bankot; a katonaság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk; a politikai statusfoglyok szabadon bocsátassanak; uniót Erdéllyel — s végül legyen béke, szabadság, egyetértés." Az események további menetét ismerteti a kiegyezés évében napvilágot látott mű szerzője, majd ezzel a mondattal zárja a fejezetet: „Így ment végbe Magyarország újjászületésének örömnapja."

Ennek az örömnapnak az emléke él és éled újra most szívünkben. S világít immár piros betűkkel a naptár lapjain is.

P. L.

NAPJAINK

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács irodalmi és művelődési lapja. Főszerkesztő: Papp Lajos. Szerkesztőség: Miskolc, Korvin Ottó u. 1. 3530. Telefon: 15-881. Kiadóhivatal: Kiadja a Borsod Megyei Lapkiadó Vállalat, Miskolc, Bajcsy-Zsilinszky út 15. sz. 3527. Felelős kiadó: Veres Mihály. Postacím: Miskolc, Pf.: 178. 3051. Telefon: 36-131. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR), Budapest, XIII. ker., Lehel utca 10/a — 1900 — közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj egy évre 132 forint. Megjelenik minden hónap elsején. Kéziratokat és rajzokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Készült a Borsodi Nyomdában, Miskolcon. Felelős vezető: Horváth Ferenc. Index: 25 913 — ISSN 0547-2075.

STIPTA ISTVÁN

Hetven éve történt

Az eperjesi evangélikus jogakadémia áttelepülése 1918/19-ben

A viharos történelmű Eperjes talán legbüszkébb ősi kollégiumára volt. Szorgos polgárai saját erejükből építették, magukénak érezve védték, támogatták. Dacolva a jezsuita hittérítőkkel, császári generálisokkal a kis felvidéki főiskola mindvégig megtartotta protestáns szellemét. A korabeli tanintézetekhez hasonlóan helybéli és a szűkebb környék ifjainak tanítását vállalta, mégsem vált kisszerűen zárttá. A szepességi kollégium tanárai, diákjai széles körű kapcsolatokat alakítottak ki elsősorban németországi és svéd egyetemekkel, főiskolákkal.

A kollégium keretei között főgimnázium, evangélikus teológiai kar, jogakadémia, majd a XIX. század második felétől tanítóképző működött. Legnagyobb híre a jogakadémiának volt. Szepes vármegye, Eperjes szabad királyi város és a híres Dessewffy család anyagi segítségével az oktatást négy évfolyamra terjesztették ki, teljes körűvé alakították. Nem kaptak államsegélyt, nem függtek merev központi előírásoktól. Az ország szellemi központjától jótékony messzeségben önálló arculatú, kísérletező műhellyé vált az evangélikus eperjesi jogakadémia, amelyben dékán lehetett a Jászai-féle radikális párt helyi vezetője és megbecsült tanár a szociáldemokrata Hébelt Ede. A politikatudományt az 1910/11-es tanévtől Maléter István, az ismert radikális párti korifeus oktatta. A világháború előtti években ezen a döntően szepességi németek által lakott vidéken tartotta Csengey Gusztáv buzdító előadásait a magyar történelemről. Tanítványaitól lelkes hazafisága jeléül az „utolsó kuruc" jelzőt kapta.

A jogakadémia egykori hallgatói között minden fontos hazai vallás követőit megtaláljuk. A nemzetiségi megoszlás szerinti vizsgálódás is toleráns gyakorlatot igazol. A környék népességének megfelelően tisztes arányban fedezhetünk fel szász, szlovák és magyar származású tanulókat. A jogakadémia elsősorban a közép és kis egzisztenciák gyerekeinek továbbtanulását biztosította. Az Eperjes környéki fiatalok helyben, kisebb költségen tanulhattak, a négy év elvégzése után — ha kívánták — doktorálhattak az egyetemen. Zömük megelégedett az akadémián szerzett ismeretekkel, amely a gyakorlati jogi és kisebb hivatalnoki foglalkozásokhoz elegendő volt.

A jogakadémia alkotó légköre, progresszív szellemisége — az igényes tanárkiválasztás révén — magas szakmai munkával párosult. Itt csak olyan tanárok taníthattak, akik az egyetemi magántanári címmel rendelkeztek. Az első világháború előtti év tanári karában egyetlen oktató sem volt, aki legalább egy évet ne töltött volna korábban külföldi egyetemen. Itt oktatott Vécsey Tamás a legkiválóbb római jogászok egyike, Ereky István a közigazgatástan nagy hírű professzora. Innen indult Berzeviczy Albert, Horváth Ödön, Moór Gyula pályája.

A századforduló idején működő tíz jogakadémia közül az eperjesin tanult a legtöbb diák, itt volt legnagyobb létszámú a tanári kar. Az akkor legvonzóbb pályára készítő, elsősorban gyakorlatias tudást nyújtó felvidéki főiskola további szép terveit az első világháború söpörte el. Újrakezdésre Eperjesen nem volt esély: a békekötés miatt menekülnie kellett.

*

Mikler Károly dékán 1919 őszén a miskolci Reggeli Újság lapjain úgy emlékezett: neki jutott eszébe először a jogakadémia áttelepítésének, ami ezzel azonos volt, megmentésének gondolata. A Felvidék cseh megszállása, az önálló csehszlovák állam deklarálása (1918. október 29.) után egy ideig még működött a magyar polgári igazgatás és a régi keretek között folyt tovább az oktatás. A zűrzavaros helyzetben azonban egyre biztosabbá vált, hogy az új állam nem tart igényt a kollégium jogi fakultására és nincs szüksége az itt tanítókra sem. Míg a teológiai kar, a főgimnázium és a tanítóképző tanárai bátorító ígéreteket kaptak a helyi vezetőktől, a jogászok számára csak a menekülés maradt. Kollégiumi termeiket cseh katonák szállták meg, eltiltották a magyar nyelvű oktatást. Méltatlankodó tanáraikat rövid időre letartóztatták. [1]

Az áttelepülés ügyében Eperjesen nem történt hivatalos, testületi döntés. A kar bonyolult támogatási rendszere miatt ebben a fontos kérdésben az ősi pártfogóság és az evangélikus egyházkerületi hatóság dönthetett volna. A dékán úgy értesült, hogy a pártfogóság egyes tagjai ellenzik, korainak, célszerűtlennek tartják az elköltözést. Akcióját ezért a társfenntartó szerv, az egyház vezetőinél kezdte. Az 1918. december 5-i budapesti egyházi konferencián felkereste Geduly Henrik tiszai egyházkerületi püspököt, aki támogatta az elképzelést. Ő már nem bízott a békekonferencia kedvező döntésében. Másnap a dékánnal együtt felkereste Lovászy Márton vallás és közoktatásügyi minisztert: kérte az áthelyezés állami támogatását. A miniszternek sem voltak illúziói a bekövetkező területi változásokat illetően. Rögtön beleegyezett az áttelepítésbe, sőt azt is megígérte, hogy a teológiai kar esetleges áthozatalát is kedvezően fogadja. Az újrakezdő jogakadémiának államsegélyt ígért, a költözködés költségeinek egy részét is átvállalta.

Dönteni kellett arról is, hogy hova mehet a jogakadémia. Először Kassa merült fel. Ezt az elképzelést az az illúzió éltette, hogy az abaúji központ magyar területen marad. Az év végén azonban már arról értesültek az eperjesiek, hogy a kassai állami, és a sárospataki református jogakadémia is költözni kíván. Mindkettő Miskolcra.

A miskolci áttelepítés Mikler Károly érdeme, bár a város vezetőinek kedvező hozzáállása sokban hozzájárult ehhez. Az evangélikus egyház a felügyeletet gyakorló egyházkerület központját, Nyíregyházát javasolta. Egy ideig rontotta Miskolc esélyeit az a hiedelem, hogy még ez a város is átkerül Csehszlovákiához. A bizonytalanság sokáig tartott: a Reggeli Hírlap 1919. március 16-i száma is félve emlegette azt a lehetőséget, hogy a demarkációs vonalat még mélyebbre vonják, így esetleg bekerül Miskolc („Miskovec") és Sátoraljaújhely is. A határok vég-

KOCSIHAJTÓ
PETŐ JÁNOS RAJZA

ső megállapításáról egyébként a város lakói csak 1919. június 19-én értesülhettek.

A budapesti tárgyalásai után, Eperjesre tartva, Mikler Károly Miskolcon állt meg. December 7-én tárgyalt a város vezetőivel, Szentpáli István polgármesterrel és Lichtenstein László városi főispánnal. A két vezető lekötelező ígéretet tett. Megígérték, hogy a város törvényhatósági bizottsága december 19-én megtárgyalja a jogakadémia ügyét. Azon melegében ajánlottak egy megfelelő épületet és évi 25 000 koronát az áttelepülő intézménynek. [2]

Miskolc régen vágyott már egy egyetemre, vagy legalább egy főiskolára. Igaza volt az ügyet támogató lelkes patriótáknak: megérdemelte volna. A környék hozzá mérhetően jelentős városai rendelkeztek felsőfokú tanintézettel. A helybeli továbbtanulás hiánya nemcsak presztízs, hanem a lakosság jelentős érdeksérelmeivel is járt. A város vezető testületei mindenekelőtt műegyetemet akartak; 1918. január 31-én a törvényhatósági bizottság határozata szerint: „... tekintettel azokra a rendkívüli fontosságú kulturális és gazdasági érdekekre, melyek a harmadik műegyetemnek városunkban való felállításához fűződnek, az e célból szükséges anyagi áldozatokat városunk vagyoni állapotához képest meghozni kész." [3] A biztató kilátást és az eredményes tárgyalásokat az év őszén bekövetkezett fordulat egyelőre megszakította.

Már korábban meghiúsult a sárospataki jogakadémia és az ottani teológiai kar áthozatalának terve. Az év végi tragikus események után viszont két felvidéki főiskola is befogadásra kérte Miskolcot. Először a selmecbányai erdészeti és bányászati akadémia fordult a városhoz. A képviselőtestület 1918. december 19-én eldöntötte, hogy a „főiskolának Miskolcra áthelyezését örömmel veszi és annak idején a legerélyesebb mozgalmat indít az iskolának részére való megnyerése iránt." Az ígéretet beváltva három év múlva újabb határozat született: a polgármester lépjen fel a kormánynál a főiskola Miskolcra telepítése ügyében. [4] Határozottabb módon, eredményesebben járt el a város a jogakadémia ügyében. A vezetők tartották magukat korábbi ígéretükhöz. A város törvényhatósági bizottságának minden fontos albizottságával előzetesen megállapodtak a menekült főiskola befogadásáról, és támogatásáról. A Mikler Károly jelenlétében lefolyt 1918. december 19-i bizottsági ülés örömmel fogadta az „eperjesi jogakadémiának Miskolcra való áthelyezését." [5] Igaz ugyan, hogy a határozat egyelőre nem erősítette meg a korábban felkínált segélyösszeget és nem volt szó a székház átadásáról sem. A város anyagi erejéhez mért támogatást ígért.

Időközben az eperjesi jogakadémia tanárait a cseh katonaság részéről újabb inzultus érte. Az 1918. december 19-re összehívott ősi pártfogósági testület még mindig nem látta időszerűnek az akadémia áthelyezését. Mikler a pártfogóság álláspontja ellenére 1919. január 16-án Miskolcra utazott, most már az átjövetel részleteit tisztázni. Szentpáli István polgármester 1919. január 18-án hivatalosan értesítette az eperjesi kollégium dékáni hivatalát, hogy a jogakadémia részére átengedi a városháza II. emeletének azt a helyiségét, amelyet akkor a 16. gyalogezred parancsnoksága foglalt el. A dékén sürgős intézkedést kért az illetékes evangélikus püspöktől, Geduly Henriktől. A válasz, a végső döntés 1919. február 9-én érkezett Eperjesre: „Határozat:

Az egyházkerületi közgyűlés utólagos jóváhagyásának reményében, saját felelősségemre elrendelem, hogy az eperjesi ag. h. ev. egyházkerületi collegiumi jogakadémia ideiglenesen, a béketárgyalások befejezéséig Miskolc város hatósága alatt legyen. (...) címében, pecsétjében, hivatalos irataiban a következő elnevezést viselje:

«A tiszai ág. h. ev. egyházkerület eperjesi kollégiumának jogakadémiája — ideiglenesen Miskolcon!«" [6]

A határozatot később az egyházkerületi közgyűlés is jóváhagyta. Az 1920. október 27-én, Nyíregyházán hozott állásfoglalás nyomatékosan hangsúlyozta a jogakadémia miskolci működésének ideiglenességét. „Parancsolja ezt a területi integritás kiirthatatlan gondolata, a már porladásban lévő, alapító ősök és vértanúk emléke és kegyelete, valamint az elszakított testvérek iránt érzett szeretet és tisztelet érzete." Két év múlva a főiskola hivatalos pecsétjéből már hiányzott az „ideiglenes" szó.

Az átköltözésre rövidesen sor került. Az eperjesi kollégium igazgatótanácsának 1919. március 4-én tartott ülésén, amelyen megjelent Štefanek Antal, a csehszlovák kormány tanügyi referense, végleg eldőlt az intézmény sorsa. Hivatalosan értesültek arról, hogy a teológiai kar feleslegessé vált, mert a pozsonyi egyetem teológiai fakultást kap. A jogakadémia fenntartása sem indokolt, hiszen „a csehszlovák kormány Magyarország részére nem nevel jogászokat." [7] A feleslegessé vált intézmények szabadon átköltözhetnek. A helyi zsupán, Fábry Pál is jószándékú semlegességgel tűrte az elköltözést. Megengedte a hadizsákmánynak nem minősülő ingóságok elvitelét. Miután a dékán meggyőzte őt, hogy az akadémia ingóságai felekezeti tulajdonban vannak, a bútorok, az irattár, a könyvek egy része átkerülhetett Miskolcra. Elhozták Than Mór híres Desewffy Arisztid portréját is.

A későbbi visszaemlékezések sokat dicsérték Mikler Károly akkori vagyonmentő tárgyalásait, a valóság mégis az, hogy a 29 000 kötetes jogi szakkönyvtár és a rendkívül értékes éremgyűjtemény Eperjesen maradt.

*

A dékán 1919. március 10-én érkezett Miskolcra. A jogakadémiáról szóló első hírlapi értesítés a március 16-i Reggeli Hírlapban jelent meg. Beszámolt a dékán megérkezéséről és tudatta: a cseh hatóságok nem gördítettek akadályokat az átjövetel elé. A március 18-i lapszám arról tudósított, hogy a jogakadémia dékáni hivatala már aznap fogadja és beírja az utólag jelentkezőket. A tanárok megérkezése után az előadások, az alap- és államvizsgák nyomban megkezdődnek.

A várost ebben az időben az ország leendő területi megcsonkítása, a határok kérdése tartotta lázban. Valamelyest megnyugtató volt a jogakadémia átköltöztetésének híre, mert ebből a helyi közvélemény arra következtethetett, hogy a város mégsem kerül át Csehszlovákiához. Éppen Mikler Károly nyilatkozta a Reggeli Hírlap március 20-i számában: Fábry Pál zsupán is így értesült, éppen biztatására jöttek Miskolcra és nem Nyíregyházára. A Kassai Napló másnap közölte a kínos helyzetbe került csehszlovák tisztviselő helyreigazító nyilatkozatát:

„a miskolci újságoknak az eperjesi jogakadémia áthelyezésével kapcsolatos híre merész kombináció, önkényes találgatás."

A Tanácsköztársaság híre tehát már Miskolcon érte az áttelepült négy akadémiai tanárt. A Horthy-korszakban készült visszaemlékezések egyöntetűen megállapították: a helyi kommün vezetői nem akadályozták intézményük működését. Az első vizsgáról szóló tudósítás (amely szerint a jelölt „fényes eredményt produkált") 1919. március 28-án kelt. Igaz, a Reggeli Hírlap egy nappal korábbi száma közölte a miskolci kultúrbiztos rendeletét az egyház és iskola szétválasztásáról. Tudni lehetett: a proletárállam radikálisan átnevezi a jogi felsőoktatást is.

A reform első jele a közoktatásügyi népbiztos 1919. március 31-i rendelete volt. Eszerint a vizsgák valamennyi tudományegyetem jogi karán és minden jogakadémián — az új tanulmányi rend végső megállapításáig — szünetelnek. [8] Az előadásokat azonban március végétől folyamatosan tartották. Mikler Károly dékán, jogtörténész több részletben beszélt a „vezérek korabeli ősmagyar nemzetségi kommunizmusról." Ugyanő tartott órát „gazdaságtörténeti és művelődéstörténeti módszer alkalmazásával az egyéni tulajdonnak I. István korában bekövetkezett kialakulásáról." [9]

A miskolci baloldali ügyvédek április 5-én elhatározták, hogy egy tudományos szemináriumot állítanak fel, ahol az újonnan alakuló proletárjog elsajátítására és a szociális ismeretek fejlesztésére előadásokat tartanak. Április 8-án felhívás jelent meg a miskolci jogtanulókhoz is. Kálmán Ödön joghallgató kérte társait: április 12-én jelenjenek meg a jogakadémián „szakszervezetbe való tömörülés és az új kommunista társadalomban való megfelelő elhelyezkedés ügyében." [10] Másnapi újsághír szerint a joghallgatók szakszervezete megalakult, működésének irányítására végrehajtó bizottságot választott.

Krausz György miskolci kultúrbiztos 1919. április 20-án felhívott mindenkit, „aki a szocializmus—kommunizmus köréből előadást tud tartani, jelentse tárgykörét, címét a művelődési oszálynak." A jelentkezőkből munkásképző gárdát kívántak alakítani, „melynek minden tagja kötelezi magát, hogy egész szellemi tőkéjét feltétlenül a proletárösszesség szolgálatába állítja." Bruckner Győző, a jogakadémia későbbi dékánja is említi, hogy a főiskola tanári karát is felhívták: tartsanak hetenként kétszer öntudatosító szociológiai előadásokat a Vörös Hadsereg tisztjei és altisztjei részére. Forrásaink nem igazolják az itt tartózkodó tanárok közreműködését.

A Reggeli Hírlap 1919. április 18-án „Munkásegyetemet Miskolcnak!" címmel nagyszabású reformprogramot adott közre. A cikk a jogi felsőoktatás radikális átalakítását követelte. Harcot hirdetett a régi ideológiájú iskolák ellen, és az „eddig mellőzött, letompított tudományágak" oktatását szorgalmazta. „Jogász nép voltunk s a jogi főiskolák gyári módon termelték a szellemi proletárokat." A helyzet a Tanácsköztársaság alatt megváltozik, a „jogi és államtudományi karok a mai formájukban nem fognak fennmaradni." A várható átalakítások arra az alaptételre épültek, hogy a közvetlen jövőben megszűnik a magánjog, és az oktatás fő súlya az államtudományi tárgyakra helyeződik. Az új szellemű értelmiséget a munkások közül kell kiválasztani: ezt a körülményt a jogi oktatásnak is figyelembe kell vennie.

Ami közelebbről a miskolci munkásegyetem ügyét illeti, azt az egykori eperjesi és a sárospataki jogakadémiák összevonásával kellene létrehozni. „Szerencsés gondolat lenne ebben a hatalmas ipari és proletár centrumban a két főiskolát munkásegyetemmé egyesíteni." A levéltári adatokból kiderült: a két intézmény fúziójára a sárospataki jogakadémia igazgatósága tett javaslatot. A közoktatásügyi népbiztossághoz benyújtott kérelmük tartalmilag egyezik a miskolci felhívással. A közoktatásügyi népbiztosság egyik lelkes munkatársa a helyi viszonyokat jól ismerő jogtanár, Hébelt Ede volt...

A katonai mozgósítás, a feszült légkör miatt április végén megszakadtak a jogakadémiai előadások. A város 1919. május 2-án csehszlovák katonai megszállás alá került. Rövid ideig tartó bizonytalan helyzet alakult ki. A katonai helytartó először az órákat állíttatta vissza, figyelemmel a hazájában divatozó közép-európai időszámításra. Képletesen is így cselekedett. Elrendelte: a város területén mindenben vissza kell térni az 1919. március 21. előtti állapotokhoz. Az

rajzoló petö janos rajza

északi határok megnyíltak, tömegével menekültek Miskolcra az előzött tisztviselők, az új fogadalom letételét megtagadó vagy sztrájkoló vasutasok, munkások.

Május 14-én újra meghirdették a jogakadémiai előadásokat. A Miskolci Napló május 14-i számában derűlátó nyilatkozat jelent meg az oktatás teljessé tételének lehetőségéről. Az Eperjesen maradt tanárokra azonban még várni kellett.

Május 20-án a vöröskatonák visszafoglalták Miskolcot. Az augusztus 2-ig eltelt rövid időszak alatt több olyan rendelet, deklaráció jelent meg, amely közvetlenül vagy áttételesen a jogi_ felsőoktatást érintette. Megerősítették az iskolák államosítására, az egyházi vagyon köztulajdonba vételére vonatkozó korábbi terveket. A forradalmi szellemű oktatás érdekében a lelkészek, hitoktatók átképzése is szóba került. [11]

A kommün bukása után, a megszálló román csapatok asszisztálása mellett — 1919. október 4-én indult újra a jogakadémiai' oktatás. Előző nap érkezett meg Eperjesről Obetkó Dezső, Maiéter István, Hébelt Ede és Sztehlo Zoltán. Szlávik Mátyás, a művelődés és bölcsészettan tanára nem kívánt Miskolcra költözni. Moór Gyula később a kolozsvári egyetemre került, Ereky István Budapesten oktatott tovább. Ezen az őszön a miskolci volt az ország egyetlen működő főiskolája. A rendkívüli körülményeket méltányolva új, korábban máshová beiratkozott hallgatókat is felvettek, és vizsgáztattak a jogakadémián. Az egyetemi oktatás Budapesten csak 1920. mároiusában indult újra: számos joghallgató ezért Miskolcra jött vizsgázni.

Az első félévi előadásokat az eperjesi tanrend szerint tartották. Igaz, kényszerűségből egyes tárgyak kimaradtak, másokat nem régi gondozóik adták elő. Sztehlo Zoltán, aki eredetileg római jogász volt, az első félévben magyar anyagi büntetőjogból tartott heti öt óra előadást. Mikler Károly is vállalta a közigazgatási jogot, pedig ő az egyházjog és jogtörténet tanára volt. A korabeli jogászképzés egyik fontos tárgya a közgazdaságtan volt. Kényszerűségből ezt is Mikler Károly adta elő. Szlávik Mátyás stúdiumát Maiéter István vállalta, aki a jogbölcsészettel együtt így heti 10 órát tartott. Obetkó Dezső az osztrák magán, és a magyar pénzügyi jogot jegyezte.

Az előadó tanárok névsorából hiányzik Hébelt Ede. Röviddel Miskolcra érkezése után felfüggesztették állásából. Hosszú, egészen 1934-ig tartó eljárás, jogi procedúra után fegyelmi büntetéssel elbocsátották a tanári karból. A határozatot a hegyaljai evangélikus egyházmegyei törvényszék 1922-ben hozta. Az indok: Hébelt Ede aktív támogatója volt a polgári demokratikus kormány politikájának, a proletárdiktatúra ideje alatt közoktatásügyi népbiztosság munkatársa volt, és professzorságot vállalt az akkori munkásegyetemen. Terhére rótták azt is, hogy szociáldemokrata programmal képviselő lett. Az ellene indított eljárás során az egyházi törvényszék vizsgálat alá vette a Tanácsköztársaság alatta magatartását, elemezte a munkásegyetemen tartott előadásait. Országos megütközést keltve a bíróság még a szociáldemokrata párt programjáról is ítéletet mondott, hiszen azt kutatta: vajon Hébelt Ede szociáldemokrata képviselői állása ellentétben van-e az evangélikus egyház szellemével. Sorra vették a szociáldemokrata párt vezetőinek az egyházról tett nyilatkozatait, és Hébelt Ede valamennyi parlamenti felszólalását. A kiváló tanár a két világháború közötti Magyarországon nem oktathatott. A felszabadulás után azonban ő szervezte meg és irányította azt a budapesti tanfolyamot, amelyen tehetséges munkások jogot tanulhattak. [12]

Az első miskolci tanév második félévében — a magasabb létszám miatt — már évfolyamokra bontva folyhatott az Oktatás. Ekkor alakult ki az a tantárgyi rendszer, amely az akadémia 1949-es megszüntetéséig irányadó volt. Az 1919—20. tanév II. félévi tanrendje, heti óraszámokkal:

I. évf.
Római jog, 8 óra
Sztehlo Zoltán
Magyar alkotmány
és jogtörténet, 7 óra
Mikler Károly

II. évf.
Magyar közjog, 6 óra
Maiéter István

Magyar magánjog,
5 óra
Sztehlo Zoltán
Pénzügytan, 4 óra
Flórián Károly
Nemzetközi jog
3 óra
Maiéter István

III. évf.
Magyar anyagi büntetőjog, 3 óra
Magyar büntetőeljárás,
5 óra
Obetkó Dezső
Magyar állam
statisztikája, 4 óra
Mikler Károly

IV. évf.
Speciálkollégiumok
Maiéter István: Európai államok
legújabb története
Szlávik Mátyás: Bölcseleti etika
Csengey Gusztáv: Nemzeti küzdelmek
a XVII. században. [13]

A következő tanév elején a dékánnak újabb tanárokról kellett gondoskodnia. Obetkó Dezső, Flórián Károly, Maiéter István az átmenetileg engedélyezett kassai jogakadémiára mentek, Hébelt Ede visszakerülésére nem volt remény. Sikerült három kiváló oktatót találni, valamennyien hűséggel szolgálták a jogakadémiát, egészen annak megszűnéséig. Schneller Károly fővárosi statisztikai hivatali fogalmazó a közigazgatási jog és statisztika tanára lett. A történeti és filozófiai tanszékre az iglói főgimnázium egykori tanárát, Bruckner Győzőt nevezték ki. A büntetőjogot Hacker Ervin oktatta 1921 őszétől.

A jogakadémia hallgatói létszámáról az első két tanév átmeneti viszonyai miatt nincs pontos adatunk. A tantestületi jegyzőkönyvek és a beiratkozottak hivatalos kimutatásai az 1922/23. tanév I. félévétől tartalmaznak megbízható információkat. Ebben a félévben a jogakadémiának 212 rendes (tehát előadások látogatására kötelezett) hallgatója volt. Legtöbben az első évfolyamra iratkoztak be, számuk 72 volt. A második évfolyamon 66-an, a harmadikon 42-en tanultak. A negyedév létszáma 32 volt. Az evangélikus egyház hatósága alatt álló jogakadémián összesen 71 hallgató vallotta magát protestánsnak, közülük csak 31 volt evangélikus. A tanulók többsége helyi vagy környékbeli volt. (51 miskolci, 31 Borsod megyei, 24 abaúji.)

Az első évre felvehető hallgatók létszámát a vallás- és közoktatásügyi miniszter szabta meg. A felvételnél — a hírhedt numerus clausus törvény alapján — tekintettel kellett lenni a „fajok és nemzetiségek" számarányára. A miskolci jogakadémia keretszáma 1922/23-ban 60 volt. Az első évfolyamra 93-an jelentkeztek. A törvény alapján — a továbbtanulásra alkalmas keresztények által be nem töltött helyre — mindössze 4 zsidó vallású hallgató kerülhetett volna be. A -kari tanács 1921. október 4-én azonban úgy foglalt állást, hogy — tekintet nélkül a törvényben megszabott arányra — „a keresztény vallású pályázókkal meg nem telt megengedett létszám határáig nem keresztény kérelmezők is felvétetnek." Egyébként nem tartották be a minisztériumi keretelőírást sem. A jobb előmenetelű jelentkezőket, a tanárok vagy helyi potentátok által — a korabeli szokás szerint írásban — ajánlott pályázókat az egyházi hatóság vezetője, a püspök vette fel. Az egyház ragaszkodott régi iskolafenntartói jogához, oktatási autonómiájához.

*

A jogakadémia belső oktatási rendje kialakult, tanári kara, szervezete stabilizálódott. A sorsa mégsem rendeződött véglegesen, hiszen a minisztérium 1921. június 13-án közölte: a jövőben kinevezett vagy megválasztott tanárok részére — az állam szűkös pénzügyi helyzetére tekintettel — nem ad államsegélyt. Miskolc városának törvényhatósági bizottsága megadta ugyan a 25 000 korona segélyt, de ez a kiadások, fizetések töredékét fedezte csupán. A kormány rövidesen megszüntette a felekezeti jogakadémiák anyagi támogatását. Elsősorban anyagi okokra hivatkozott, de közismert volt: az új kultuszminiszter, Klebelsberg Kunó az egyházi keretek között folyó jogászképzést elvi okokból sem akarta fenntartani. Az intézmény csak helyii támogatással működhetett tovább. Borsod vármegye „szomorú pénzügyi helyzetére" hivatkozva nem adott segélyt. Miskolc ezúttal is megértőbbnek mutatkozott: az oktatáshoz szükséges helyiségek biztosításán, *a* fűtés, világítás költségein túl ideiglenesen vállalta három tanszék összes kiadásának fedezését. A támogatás kérdésével foglalkozó városi testületi ülések vitáiból kiderült, hogy a jogakadémiát minden körülmények között meg .kívánták tartani.

A város polgármestere, Hodobay Sándor, 1922. november 28-i megválasztásakor nagyívű kulturális programot hirdetett meg. Megígérte a színház átépítését, a művésztelep további fejlesztését („Nagybánya helyét a jövőben Miskolcznak kell majd betölte-